

Π.Μ.Σ.: «ΜΟΝΤΕΛΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ»

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τίτλος Μαθήματος:

ΑΒ3 «Συστημική Υποστήριξη της Ανάπτυξης Σχολικών Μονάδων: Δομές, διαδικασίες, μέθοδοι και εργαλεία»

Τίτλος Μαθήματος στα αγγλικά:

ΑΒ3 "Systemic Support of School Units' Development: Structures, procedures, methods and tools"

Διδάσκοντες:

Παναγιώτης Ι. Σταμάτης,

Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου, υπεύθυνος μαθήματος

Μαρία Καϊλα,

Ομότιμη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου

Βασίλειος Παπαβασιλείου,

Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου

Ανδρέας Μούτσιος Ρέντζος,

Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Εκπονήθηκε για το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακό Σπουδών από **Παναγιώτης Ι. Σταμάτης**

Copyright©: συγγραφέας και ΠΜΣ «Μοντέλα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Εκπαιδευτικών Μονάδων»

Περιεχόμενα Φακέλου

1. Θεματικές Ενότητες

Θεματικές Ενότητες	Τίτλος	Διδακτική διάρκεια
1η Θεματική Ενότητα	Σχολικές δομές και διαδικασίες I. Μονάδες Προσχολικής Αγωγής: Παιδικοί σταθμοί και Νηπιαγωγεία <i>Παναγιώτης Ι. Σταμάτης</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
2η Θεματική Ενότητα	Σχολικές δομές και διαδικασίες II. Μονάδες Σχολικής Αγωγής: Δημοτικά Σχολεία, Γυμνάσια και Λύκεια <i>Παναγιώτης Ι. Σταμάτης</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
3η Θεματική Ενότητα	Από τον «Επιθεωρητή» στον «Σχολικό Σύμβουλο» και τον «Συντονιστή Εκπαιδευτικού Έργου»: Μια τριλογία με παρεμφερές περιεχόμενο; <i>Παναγιώτης Ι. Σταμάτης</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
4η Θεματική Ενότητα	Συστημική υποστήριξη της ανάπτυξης σχολικών μονάδων: Το mentoring ως εργαλείο και μέσο ανάπτυξης σχολικών μονάδων <i>Παναγιώτης Ι. Σταμάτης</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
5η Θεματική Ενότητα	Συστημική υποστήριξη της ανάπτυξης σχολικών μονάδων: Το coaching ως εργαλείο και μέσο ανάπτυξης σχολικών μονάδων <i>Παναγιώτης Ι. Σταμάτης</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
6η Θεματική Ενότητα	Αειφόρος ανάπτυξη εκπαιδευτικών μονάδων <i>Βασίλειος Παπαβασιλείου</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
7η Θεματική Ενότητα	Το τεχνικό / οικονομικό επίπεδο λειτουργίας του αειφόρου σχολείου <i>Βασίλειος Παπαβασιλείου</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
8η Θεματική Ενότητα	Η παιδαγωγική της αειφορίας <i>Βασίλειος Παπαβασιλείου</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
9η Θεματική Ενότητα	Βιωματικές μέθοδοι – τεχνικές, στο πλαίσιο της αειφόρου εκπαίδευσης <i>Μαρία Καΐλα & Βασίλειος Παπαβασιλείου</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
10η Θεματική Ενότητα	Μοντέλα αειφόρου ηγεσίας <i>Μαρία Καΐλα & Βασίλειος Παπαβασιλείου</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
11η Θεματική Ενότητα	Συστημική υποστήριξη της ανάπτυξης της σχολικής μονάδας: μάθηση, (αυτο)αξιολόγηση, αναστοχασμός <i>Ανδρέας Μούτσιος-Ρέντζος</i>	Θα διατεθεί 1 τρίωρο
Παρουσιάσεις Εργασιών	Παρουσίαση ομαδικών εργασιών υπό την εποπτεία Καθηγητή	Θα διατεθούν 2 τρίωρα

2. Ειδικοί Στόχοι Θεματικών Ενοτήτων

Θεματική Ενότητα	Στόχος/στόχοι Θεματικής Ενότητας
1 ^η Θεματική Ενότητα	Να προσεγγιστούν οι βασικές αρχές οργάνωσης των προσχολικών σχολικών δομών και των διαδικασιών λειτουργίας στους Παιδικούς Σταθμούς και στα Νηπιαγωγεία.
2 ^η Θεματική Ενότητα	Να προσεγγιστούν οι βασικές αρχές οργάνωσης των προσχολικών σχολικών δομών και των διαδικασιών λειτουργίας στα Δημοτικά Σχολεία, στα Γυμνάσια και στα Λύκεια.
3 ^η Θεματική Ενότητα	Να προσεγγιστεί ιστορικά ο θεσμός του «αξιολογητή - συμβούλου» στην ελληνική εκπαίδευση και να συζητηθεί ο ρόλος του θεσμού αυτού διαχρονικά.
4 ^η Θεματική Ενότητα	Να προσεγγιστεί ο ρόλος του Μέντορα στη διεθνή και ελληνική εκπαίδευση και να συζητηθεί η προοπτική του θεσμού αυτού στα σχολεία του 21 ^{ου} αιώνα.
5 ^η Θεματική Ενότητα	Να προσεγγιστεί ο ρόλος του «Σχολικού Προπονητή» στη διεθνή εκπαίδευση και να συζητηθεί η προοπτική ενσωμάτωσης του θεσμού αυτού στα ελληνικά σχολεία του 21 ^{ου} αιώνα.
6 ^η Θεματική Ενότητα	Να κατανοηθεί ότι ένα εκπαιδευτικό οικοσύστημα, για να μπορεί να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των επιμέρους υποσυστημάτων από τα οποία αποτελείται αλλά και για λειτουργεί εύρυθμα στο πλαίσιο του ευρύτερου οικοσυστήματος του οποίου αποτελεί μέρος, πρέπει να είναι αειφόρο.
7 ^η Θεματική Ενότητα	Να γίνει κατανοητό ότι το τεχνικό / οικονομικό επίπεδο λειτουργίας του αειφόρου σχολείου είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το παιδαγωγικό και το κοινωνικό / οργανωσιακό.
8 ^η Θεματική Ενότητα	Να παρουσιαστούν οι βασικές αρχές που συγκροτούν την παιδαγωγική της αειφορίας και συν-διαμορφώνουν μια σύγχρονη εκπαίδευση, με συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά.
9 ^η Θεματική Ενότητα	Να παρουσιαστούν οι κυριότερες παιδαγωγικές μέθοδοι – τεχνικές, οι οποίες υιοθετούνται στο πλαίσιο της ενεργητικής και βιωματικής μάθησης της αειφόρου εκπαίδευσης.
10 ^η Θεματική Ενότητα	Να αναλυθούν τα διάφορα μοντέλα της αειφόρου ηγεσίας, να διερευνηθούν οι ποικίλες παράμετροί τους και να αναδειχθούν τα κοινά χαρακτηριστικά τους, στο πλαίσιο της συστημικής και ολιστικής τους προσέγγισης.
11 ^η Θεματική Ενότητα	Να συζητηθεί ο συστημικός αναστοχασμός ως κρίσιμα συγκροτητικός παράγοντας της σχολικής μονάδας, η οποία εκλαμβάνεται ως διεπιστημονικός οργανισμός που μαθαίνει και (αυτό)αξιολογείται, καθώς και να παρουσιαστούν σχετικές εννοιοποιήσεις, μέθοδοι και εργαλεία.

3. Διδακτική Μεθοδολογία

Πραγματοποίηση διαλέξεων με παράλληλη χρήση παρουσιάσεων (ppt), ανάπτυξη και διεξαγωγή συζητήσεων κατά τη δυναμική του μαθήματος και το ενδιαφέρον των μ.φ.

4. Ενδεικτικό Χρονοδιάγραμμα

Θεματικές Ενότητες	Ημερομηνία Διδασκαλίας
1η Θεματική Ενότητα	1 Οκτωβρίου 2021 ώρα 15:00-18:00/ Σταμάτης Παναγιώτης ΔΖ
2η Θεματική Ενότητα	2 Οκτωβρίου 2021 ώρα 9:00-12:00/ Σταμάτης Παναγιώτης ΔΖ
3η Θεματική Ενότητα	4 Νοεμβρίου 2021 ώρα 18:00-21:00/ Σταμάτης Παναγιώτης ΔΖ
4η Θεματική Ενότητα	16 Δεκεμβρίου 2021 ώρα 18:00-21:00/ Σταμάτης Παναγιώτης ΔΖ
5η Θεματική Ενότητα	27 Ιανουαρίου 2021 ώρα 18:00-21:00/ Σταμάτης Παναγιώτης ΕΑ
6η Θεματική Ενότητα	1 Οκτωβρίου 2021 ώρα 12:00-15:00/Παπαβασιλείου Βασίλης ΔΖ
7η Θεματική Ενότητα	6 Νοεμβρίου 2021 ώρα 9:00-12:00 /Παπαβασιλείου Βασίλειος ΔΖ
8η Θεματική Ενότητα	6 Νοεμβρίου 2021 ώρα 12:00-15:00 /Παπαβασιλείου Βασίλειος ΔΖ
9η Θεματική Ενότητα	30 Ιανουαρίου 2021 ώρα 9:00-15:00 Ομ. Καθηγήτρια Καίλα Μαρία/Παπαβασιλείου Βασίλειος (πιθανώς να αλλάξει η συγκεκριμένη ημερομηνία) ΕΑ
10η Θεματική Ενότητα	30 Ιανουαρίου 2021 ώρα 9:00-15:00 Ομ. Καθηγήτρια Καίλα Μαρία/Παπαβασιλείου Βασίλειος (πιθανώς να αλλάξει η συγκεκριμένη ημερομηνία) ΕΑ
11η Θεματική Ενότητα	18 Δεκεμβρίου 2021 ώρα 18:00-21:00/Μούτσιος-Ρέντζος Ανδρέας ΕΑ

*. ΔΖ Διά ζώσης   **. ΕΑ Εξ' αποστάσεως

5. Τρόπος Αξιολόγησης των φοιτητών/τριων που παρακολουθούν το Μάθημα

Οι μ.φ. έχουν τη δυνατότητα να αναλαμβάνουν την εκπόνηση ομαδικής εργασίας, από 3 έως 4 συμμετέχοντες σε κάθε ομάδα, την οποία έχουν την υποχρέωση, αφού εκπονήσουν, να την παρουσιάσουν δημόσια, στο σύνολο των μ.φ., προκειμένου να προκληθεί προβληματισμός και επιστημονικός διάλογος. Η μη πρόκληση διαλόγου συνιστά πρόβλημα. Το τελικό θέμα κάθε εργασίας θα πρέπει να αποτελεί «προϊόν συνεννόησης» με τους διδάσκοντες, προκειμένου να μην ξεφεύγει από το πλαίσιο και τους στόχους του μαθήματος.

6. Υλικό Εργασιών

Υλικό για τις εργασίες αλλά και υλικό από επιλεγμένες εργασίες δύναται να αναρτώνται στο Moodle του μαθήματος για κοινή χρήση.

7. Υλικό Παρουσιάσεων Μαθήματος

Υλικό από τις παρουσιάσεις που πραγματοποιούνται από διδάσκοντα του μαθήματος καθώς και υλικό από επιλεγμένες παρουσιάσεις των μ.φ. δύναται να αναρτώνται στο Moodle του μαθήματος για κοινή χρήση, έπειτα από σχετική συνεννόηση και συναίνεση.

8. Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

Όλη η σειρά: «Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού» (11 τόμοι), εκδόσεις του ΠΜΣ

Θεματικές ενότητες 1-5

Σταμάτης, Π. Ι. (2015). *Προσχολική και πρωτοσχολική παιδαγωγική: Επικοινωνιακές διαστάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας*. Αθήνα: Διάδραση. ISBN 978-618-5059-27-9, σ. 536.

Σταμάτης, Π. Ι. (2013). *Επικοινωνία στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση, ISBN: 978-618-5059-06-4, σ. 335.

Σταμάτης, Π. Ι. (2012). *Επικοινωνία στην Εκπαιδευτική και Διοικητική Διαδικασία. Βασικές έννοιες και στρατηγικές*. Αθήνα: Διάδραση, ISBN: 978-960-954-17-94, σ. 192.

Σταμάτης, Π. Ι. & Γκουτζιαμάνης, Γ. (2021). Η επικοινωνιακή ικανότητα ως θεμελιώδες κριτήριο επίτευξης αποτελεσματικής σχολικής ηγεσίας και διοίκησης: Μια συνοπτική, θεωρητική προσέγγιση. Στο Ν. Ράπτης, Ε. Μουσένα, & Μ. Κουρουτσίδου (Επιμ.), *Ηγεσία και Σχολική Πρακτική* (σ. 115-130). Αθήνα: Διάδραση. ISBN 978-960-646-013-5.

Σταμάτης, Π. Ι. (2021). Η πολυπλοκότητα της ανθρώπινης επικοινωνίας και οι επιδράσεις της στην εκπαιδευτική διοίκηση. Στο Α. Κοντάκος & Φ. Καλαβάσης (επιστ. επιμ.), *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού 12*, 57-72. Αθήνα: Διάδραση. ISBN 978-618-646-007-4.

Stamatis, P. J. (2021). Impact of COVID-19 on teaching and classroom management: Thoughts based on current situation and the role of communication. *European Journal of Education and Pedagogy*, 2(1), 57-63. doi: 10.24018/ejedu.2021.2.1.48

Stamatis, P. J., & Kostoula, V. E. (2021). Nonverbal immediacy in teaching process: A case study in secondary education. *European Journal of Education and Pedagogy*, 2(1), 20-24. doi: 10.24018/ejedu.2021.2.1.25

Stamatis, P. J., & Goutziamanis, G. A. (2020). Communication competence as fundamental aspect for effective school leader and administration achieving: A synoptic theoretical approach. *European Journal of Education Studies*, 7(11), 19-31. doi: 10.46827/ejes.v7i11.3332

- Stamatis, P. J., & Ntouka, A. V. (2020). The impact of classroom acoustics on toddlers' communication and active participation during teaching. *European Journal of Education Studies*, 7(9), 1-10. doi: 10.46827/ejes.v7i9.3216
- Stamatis, P. J., & Hatzinikolaou, A. M. (2020). Practices of Greek school principals for improving school climate as communication strategy. *European Journal of Human Resource Management Studies*, 4(2), 93-107. doi: 10.5281/zenodo.3877883
- Aguilar, E. (2013). *The Art of Coaching: Effective Strategies for School Transformation*. Jossey-Bass.
- Aguilar, E. (2020). *Coaching for Equity: Conversations That Change Practice*. Jossey-Bass.
- Aguilar, E. (2020). *The Art of Coaching Workbook: Tools to Make Every Conversation Count*. Jossey-Bass.
- Axelrod, W. (2019). *10 Steps to Successful Mentoring*. Association for Talent Development.
- Bachkirova, T., & Clutterbuck, D.-A. (2018). *The Complete Handbook of Coaching*. SAGE Publications Ltd.
- Bachkirova, T., Jackson, P., & Clutterbuck, D. (2021). *Coaching and Mentoring Supervision*. Open University Press.
- Bartholomew, B. (2017). *Conscious Coaching: The Art and Science of Building Buy-In*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Boorgen, T. H. (2021). *Coaching for Educator Wellness: A Guide to Supporting New and Experienced Teachers*. Solution Tree Press.
- Boyatzis, R., & Smith, M. L. (2019). *Helping People Change: Coaching with Compassion for Lifelong Learning and Growth*. Harvard Business Review Press.
- Chu, M. (2012). *Developing Mentoring and Coaching Relationships in Early Care and Education: A Reflective Approach*. Pearson.
- Fain, L., & Zachary, L. (2020). *Bridging Differences for Better Mentoring*. Berrett-Koehler Publishers.
- Hawkins, P. (2021). *Leadership Team Coaching: Developing Collective Transformational Leadership*. Kogan Page.
- Kimsey-House, K., Kimsey-House, H., Sandhal, P., & Whitworth, L. (2018). *Co-Active Coaching, Fourth Edition: The proven framework for transformative conversations at work and in life*. Nicholas Brealey.
- Labin, J. (2017). *Mentoring Programs That Work*. Association for Talent Development.
- Lipton, L., & Wellman, B. (2017). *Mentoring Matters: A Practical Guide to Learning-focused Relationships*. MiraVia, LLC.
- McLarin-Johnson, D., Cassidy, D.W.M., & Sidwell, C. (2021). *The Art of Effective Mentoring: Practical Tools to Equip the Next Generation of Leaders*. Imagination Press, LLC.
- Perret, K., & McKee, K. (2021). *Compassionate Coaching: How to Help Educators Navigate Barriers to Professional Growth*. ASCD.
- Radford, C. P. (2019). *Mindful Mentoring: A Reflective Guide for Mentors and Mentees*. Bowker Identifier Services.
- Rolfe, A. (2020). *Mentoring Mindset, Skills and Tools: Make it easy for mentors and mentees*. Synergetic People Development Pty Ltd.
- Stanier, M. B. (2016). *The Coaching Habit: Say Less, Ask More & Change the Way You Lead Forever*. Page Two.
- Stanier, M.B. (2016). *The Coaching Habit: Say Less, Ask More & Change the Way You Lead Forever*. Page Two.
- Starr, J. (2014). *The Mentoring Manual: Your Step by Step Guide to Being a Better Mentor*. Ft Pr.
- Sternad, D. (2021). *Developing Coaching Skills: A Concise Introduction*. Econcise.
- Stoltzfus, T. (2008). *Coaching Questions: A Coach's Guide to Powerful Asking Skills*. Coach22 Bookstore LLC.
- Weiston-Serdan, T., & Sánchez, B. (2017). *Critical Mentoring: A Practical Guide*. Stylus Publishing.

- Whitmore, J. (2017). *Coaching for Performance Fifth Edition: The Principles and Practice of Coaching and Leadership*. Nicholas Brealey.
- Winkelman, N. (2020). *The Language of Coaching: The Art & Science of Teaching Movement*. Human Kinetics.
- Wooden, J., Boehmer, P., (2021). *A Game Plan for Life: The Power of Mentoring*. iUniverse.

Θεματικές ενότητες 6-10

- Παπαβασιλείου, Β. (2015). *Αειφόρος Ανάπτυξη και Εκπαίδευση: Το πολυδιάστατο μιας σχέσης*. Αθήνα: Διάδραση.
- Παπαβασιλείου, Β. (2016). Αειφόρος ανάπτυξη εκπαιδευτικών οικοσυστημάτων. Στο Α. Κοντάκος, Φρ. Καλαβάσης (Επιστ. Επιμ. Σειράς). *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού τ. 8, «Συστημική Ανάπτυξη Εκπαιδευτικών Μονάδων: Τεχνολογική και Παιδαγωγική Συνύφανση»*, σελ. 151-171, Αθήνα: Διάδραση.
- Παπαβασιλείου, Β. (2017). Η σχολική μονάδα ως φορέας ανάπτυξης εθελοντικών δράσεων Στο Α. Κοντάκος, Φρ. Καλαβάσης (Επιστ. Επιμ. Σειράς). *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού τ. 9, Η σχολική μονάδα ως ευφυής, υβριδική και ηθική οντότητα*, σελ. 215-230, Αθήνα: Διάδραση.
- Παπαβασιλείου, Β. (2018). Η συστημική προσέγγιση στο πλαίσιο των παιδαγωγικών αρχών του αειφορου νηπιαγωγείου: Διερεύνηση γνώσεων φοιτητών/τριών προσχολικής αγωγής. Στο Α. Κοντάκος, Φρ. Καλαβάσης (Επιστ. Επιμ. Σειράς). *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού τ. 10, Μοντέλα Ανάπτυξης Εκπαιδευτικών Μονάδων: Εφαρμογές της Συστημικής Προσέγγισης και η Εκπαιδευτική Μηχανική της*, σελ. 180-192, Αθήνα: Διάδραση.
- Παπαβασιλείου, Β. (2019). Η αειφορία ως αφετηρία εκπαιδευτικού σχεδιασμού Στο Α. Κοντάκος, Φρ. Καλαβάσης (Επιστ. Επιμ. Σειράς). *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού τ. 11, Η πολυπλοκότητα στο σχεδιασμό και στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών μονάδων*, σελ. 318-339, Αθήνα: Διάδραση.
- Παπαβασιλείου, Β., Κατσιγιάννη, Β., Τζαμπερής, Ν. & Καϊλα, Μ. (επιμ.) (2019). *Καινοτομία, Αειφορία και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός*. Αθήνα: Διάδραση.
- Gough, A. (2005). Sustainable Schools: Renovating educational processes, *Applied Environmental Education and Communication*, 4, 339-351.
- Hargreaves A. & Fink D. (2003). The Seven Principles of Sustainable Leadership, *Educational Leadership*, 61, 7, 1-12.
- Hargreaves, A. & Fink, D. (2006). *Sustainable leadership*. San Francisco CA: Jossey-Bass.
- Harris, A. (2008). *Leading sustainable schools*. London: Specialist Schools and Academies Trust.
- Henderson, K. & Tilbury, D. (2004). *Whole-School Approaches to Sustainability: An International Review of Sustainable School Programs*, report prepared by the Australian Research Institute in Education for Sustainability (ARIES) for the Department of the Environment and Heritage, Australian Government.
- Jackson, L. (2007). *Leading sustainable schools*. Shrewsbury, UK: National College for School Leadership.
- Papavasileiou, V., Nikolaou, E., Andreadakis, N., Xanthacou, Y. & Kaila, M. (2020). The Role of Art in Environmental Education, *IJAEDU- International E-Journal of Advances in Education*, Vol. VI, Issue 18, 287-295, <http://ijaedu.ocerintjournals.org/en/download/article-file/1374125>

- Papavasileiou, V., Nikolaou, E., Xanthacou, Y., Matzanos, D., Papadomarkakis, I., & Kaila, M. (2017). The social/organizational framework of the operation of sustainable kindergarten: student preschool teachers' views. *International E-Journal of Advances in Education*, 3 (9), 450-457., <http://ijaedu.ocerintjournals.org/issue/33256/370395>, DOI: 10.18768/ijaedu.370395
- Papavasileiou, V., Nikolaou, E., Xanthacou, Y., Xanthis, A., Matzanos, D. & Kaila, M. (2018). Organization - pedagogical use of the spaces in the sustainable kindergarten: views of preschool education graduate students. *IJAEDU- International E-Journal of Advances in Education*, Vol. IV, Issue 12, 245-250, <http://ijaedu.ocerintjournals.org/download/article-file/615354>
- Papavasileiou, V., Nikolaou, E., Xanthacou, Y., Papadomarkakis, I., Matzanos, D. & Kaila, M. (2017). Student preschool teachers' views about the pedagogical context of sustainable kindergarten. *Journal of Modern Education Review*, 7, 6, 404-412
- Posch, P. (1999). The Ecologisation of Schools and its Implications for Educational Policy. *Cambridge Journal of Education*, 29(3), 341-348.
- Scoullou, M. & Malotidi, V. (2004). *Handbook on methods used in Environmental Education and Education for Sustainable Development*, MIO-ECSDE, Athens.
- Sterling, S. (2001). *Sustainable Education*. Devon, England: Green Books.
- UNESCO (2005). UN Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014, *International Implementation Scheme*, Draft, Paris: UNESCO.
- Woo, Y.L., Mokhtar, M. Komoo, I. & Azman, N. (2012). Education for Sustainable Development: A Review of Characteristics of Sustainability Curriculum. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 03(08), 33-43.
- Xanthacou, Y., Kaila, M. & Papavasileiou, V. (2019). *"Imagination Dead Imagine" because "You Can Trap Birds With Birdlime, But You Cannot Capture Their Song"*. New York: Nova Publishers. ISBN: 978-1-53614-324-9.

Θεματική ενότητα 11

- Begg, A. (2003). Curriculum: Developing a systems theory perspective. In L. Bragg, C. Campbell, G. Herbert & J. Mousley (Eds.). *Proceedings of the 26th Annual Conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia*, Melbourne: Deakin University.
- English, L. (2008). Introducing complex systems into the mathematics curriculum. *Teaching Children Mathematics*, 15(1), 38-47.
- Jacobson, M., & Wilensky, U. (2006). Complex systems in education: Scientific and educational importance and implications for the learning sciences. *The Journal of the Learning Sciences*, 15(1), 11-34.
- Καλαβάσης, Φ. (2009). Δύο σκέψεις για την πολυπλοκότητα στην εκπαίδευση. Στο Α. Κοντάκος & Φ. Καλαβάσης (Επ.), *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού 2* (σελ. 13-25), Αθήνα: Ατραπός.
- Καλαβάσης, Φ. (2011). Διάνοιξη και δομή του χώρου επικοινωνίας στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Στο Φ. Καλαβάσης & Α. Κοντάκος (Επ.). *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Τόμος 4* (σελ. 62-75). Αθήνα: Διάδραση.
- Kalavasis, F., Kafoussi, S., Skoumpourdi, C., & Tatsis, K. (2010). Interdisciplinarity and complexity (I-C) in mathematics education: A proposal for their systematic implementation and the role of an international scientific community. *Revue de l'Interdisciplinarité Didactique*, 1(1), 31-40.
- Καλαβάσης, Φ., & Μούτσιος-Ρέντζος, Α. (2018). Η πρόκληση της διεπιστημονικότητας για τα Μαθηματικά στην εκπαίδευση. Στο Φ. Καλαβάσης (Επ.), *Σκέψεις για τα μαθηματικά 100 χρόνια από την ίδρυση της Ελληνικής Μαθηματικής Εταιρείας* (σελ. 211-223). Αθήνα: Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία.

- Καλαβάσης, Φ., & Μούτσιος-Ρέντζος, Α. (2015). *Ανάμεσα στο μέρος και στο όλο. Αναστοχαστική οικοδόμηση μαθηματικών εννοιών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Kasimatis, K., Moutsios-Rentzos, A., & Kalavasis, F. (2021). A Systemic Approach to Authentic Evaluation in Education: The Case of Mathematics Teaching Effectiveness in Tertiary Engineering Education. In T. Barkatsas, & T. McLaughlin (Eds.), *Authentic Assessment and Evaluation Approaches and Practices in a Digital Era* (pp. 329-349). Leiden: Brill.
- Kasimatis, K., Moutsios-Rentzos, A., Matzakos, N., Rozou, V., & Kouloumpis, D. (2020). Effective mathematics teaching in tertiary technological education: The case of ASPETE. *New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences*, 7(1), 158-168.
- Kasimatis, K., Moutsios-Rentzos, A., Matzakos, N., Rozou, V., & Kouloumpis, D. (2021). Pre-service engineer educators learning mathematics: mapping the lived complexity. In M. Carno (Ed.), *Education Applications and developments VI* (pp. 51-65). inScience Press: Lisbon, Portugal. ISSN 2183-2978.
- Kritikos, G., Moutsios-Rentzos, A., Pinnika, V., & Kalavasis, F. (2020). Interdisciplinary Reflective Tool on School Science and Mathematics. In O. Levrini, & G. Tasquier (Eds.), *Proceedings of the ESERA 2019 Conference: The beauty and pleasure of understanding: engaging with contemporary challenges through science education, Part 14* (co-Eds. C. Fazio, & M. Welzel-Breuer) (pp. 1764–1773). Bologna, Italy: University of Bologna.
- Κρητικός, Γ., & Μούτσιος-Ρέντζος, Α. (2018). Μηχανική των διεπιστημονικών αναστοχασμών στη σχολική μονάδα. Στο Α. Κοντάκος & Φ. Καλαβάσης & (Επ.), *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού 10* (σελ. 111-126). Αθήνα: Διάδραση.
- Μούτσιος-Ρέντζος, Α., & Καλαβάσης, Φ. (2013). Σχολείο, κρίση και συγκριτική τοποθέτηση των μαθημάτων στο σχολικό χωροχρόνο: μια συστημική προσέγγιση 'εν δυνάμει' εκπαιδευτικών στελεχών για τα μαθηματικά. Στο Α. Κοντάκος & Φ. Καλαβάσης (Επ.). *Θέματα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού 5 «Κρίση και Διακυβέρνηση Εκπαιδευτικών Συστημάτων»* (σελ. 167-187). Αθήνα: Διάδραση.
- Moutsios-Rentzos, A., & Kalavasis, F. (2015). Reflective activities upon teaching practices reflexes: grades and errors. Proceedings of CIEAEM 67. *Quaderni di Ricerca in Didattica (Mathematics)*, 25(2), 665-669.
- Moutsios-Rentzos, A., Kalavasis, F., & Sofos, E. (2017). Learning paths and teaching bridges: The emergent mathematics classroom within the open system of a globalised virtual social network. In G. Aldon, F. Hitt, L. Bazzini, & U. Gellert. *Mathematics and technology*. Dordrecht: Springer.
- Moutsios-Rentzos, A., Kritikos, G., & Kalavasis, F. (2019). Co-constructing teaching and learning spaces in and between mathematics and physics at school. Proceedings of CIEAEM 70. *Quaderni di Ricerca in Didattica*, 2(3), 215-220.
- Moutsios-Rentzos, A., Kritikos, G., & Kalavasis, F. (2019). Interdisciplinary Mathematics Education and systemic school organisation. In *Proceedings of the First Congress of Greek Mathematicians* (FCGM-2018) (pp. 185-200). Athens, Greece: Hellenic Mathematical Society.
- Moutsios-Rentzos, A., Kritikos, G., & Kalavasis, F. (2017). Functions of operations and operands in school mathematics and physics: a complex interdisciplinary (de)mathematised phenomenology. Proceedings of CIEAEM 69. *Quaderni di Ricerca in Didattica (Mathematics)*, 27(2), 297-299.
- Moutsios-Rentzos, A., & Leontiou, E. (2016). Systemic Investigations About Parental Involvement in Mathematics. In B. Maj-Tatsis, M. Pytlak & E. Swoboda (Eds.) *Inquiry based mathematical education* (pp. 207-217). Rzeszow, Poland: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Moutsios-Rentzos, A., Pinnika, V., Kritikos, G., & Kalavasis, F. (2020). *Appearances of the equals sign in primary school mathematics and natural sciences: an interdisciplinary, systemic approach*. Proceedings of CIEAEM 71. *Quaderni di Ricerca in Didattica*, 7, 285-294.

- Μούτσιος-Ρέντζος, Α., Τάτσης, Κ., Κρητικός, Γ., & Καλαβάσης, Φ. (2018). Διεπιστημονική προσέγγιση στην κατασκευή προβλήματος στα μαθηματικά και τη φυσική του σχολείου: ένα αναστοχαστικό εργαστήριο. Στο Χ. Σκουμπουρδή, & Μ. Σκουμιός (Επιμ.), Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή για το Εκπαιδευτικό Υλικό στα Μαθηματικά και τις Φυσικές Επιστήμες (σελ. 148-155). Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Pepin, B., & Roesken-Winter, B. (Eds.). (2015). *From beliefs to dynamic affect systems in mathematics education: Exploring a mosaic of relationships and interactions*. Cham, Switzerland: Springer.
- Pinnika, V., Kalavasis, F., & Moutsios-Rentzos, A. (2018). *A systemic approach to the image for mathematics: the case of special education*. In B. Maj-Tatsis, K. Tatsis & E. Swoboda (Eds.), *Mathematics in the real world* (pp. 261-270). Rzeszow, Poland: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Thornton, B., Shepperson, T. & Canavero, S. (2007). A systems approach to school improvement: Program evaluation and organizational learning. *Education*, 128(1), 48-55.
- Wittmann, E. C. (2001). Developing mathematics education in a systemic process. *Educational Studies in Mathematics*, 48(1), 1-20.